

INVESTEERINGUTE JA ERINEVATE TOETUSTE NING KÄIBEMAKSUSKEEMIDE KOHALDAMISE MÕJU TAIMEKASVATUSETTEVÕTTE RAHAVOOLE

J. Lehtsaar, P. Zeiger

Sissejuhatus

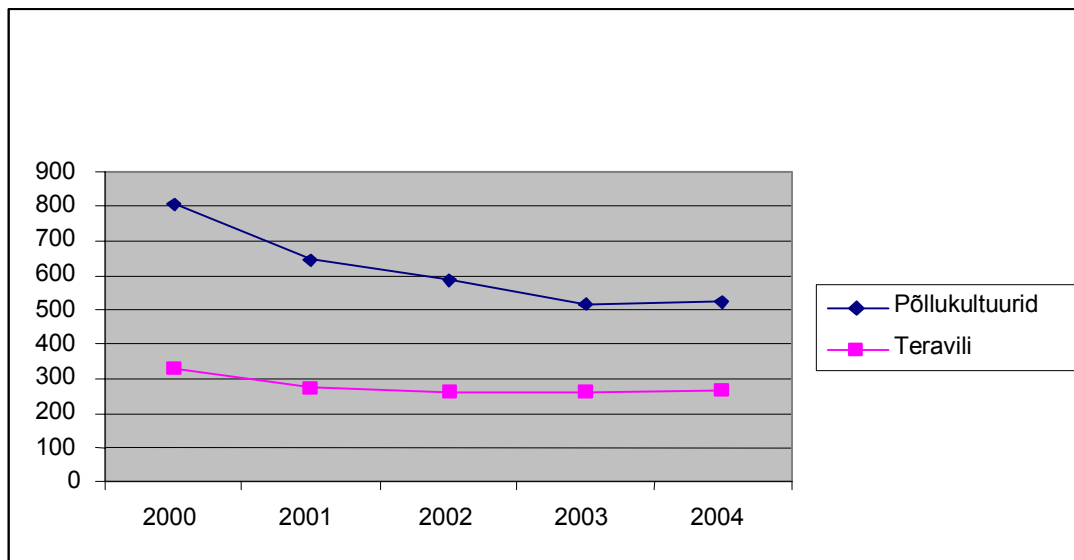
Eesti põllumajandussektori areng on viimastel aastatel paljudele riiklikele toetusmeetmetele vaatamata pidurdunud (tabel 1). Alates 2001. aastast ei ole põllumajandustoodang suurenenud ja põllumajandusettevõtjate poolt toodetud netolisandväärtus ning teenitud tulu on isegi vähenenud.

Tabel 1. Eesti põllumajandustootjate tulu kujunemine aastatel 2000–2003 mln kr

Näitaja	2000	2001	2002	2003
Põllumajandusettevõtete toodang	6041,3	6796,5	6751,6	6675,8
Vahetarbimine kokku	3811,1	4385,4	4711,3	4638,0
Kulum	650,4	669,8	706,2	749,1
Netolisandväärtus	1579,8	1741,3	1334,1	1288,8
Ettevõtjate tulu	733,4	747,4	382,0	169,6

Allikas: Põllumajandusministeerium

Toodangunäitajate languse üheks põhjuseks on põllukultuuride kasvupinna vähenemine (joonis 1). Võrreldes eelneva aastaga vähenes teravilja kasvupind 2001. aastal 16,8% ja 2002. aastal 5,4% võrra. 2003. aastal suurenes teravilja kasvupind 1,5% ja 2004. aastal 0,9% võrra (Statistikaamet, Põllumajandusministeerium).

Joonis 1. Põllukultuuride ja teravilja kasvupind Eestis 2000–2004 tuh ha

Allikas: Statistikaamet, Põllumajandusministeerium. Autorite koostatud.

Toodangunäitajate languse teiseks oluliseks põhjuseks on tootmistehnoloogiate ja põllumajandustehnika vananemine ning investeeringute defitsiit. Nii oli 2000. aastal 65,7% Eesti põllumajandusettevõtetes kasutatavatest traktoritest ja 43,1% muudest masinatest üle 10 aasta vanad. Investeeringute vajadus ületab viimase kümne aasta vältel tegelikku investeeringute mahtu 3–5-kordselt (Sommer, 2003).

Investeeringute soodustamiseks alustati Eestis 1997. aastal maasettevõtjatele kapitalitoetuste maksmist. Samal ajal hakati maksma ka otsetoetusi (piimalehmatoetus, teraviljatoetus, kütuseaktsiisi toetus jms). 2001. aastal käivitus Euroopa Liiduga liitumise eelne investeeringutoetuste programm SAPARD.

Investeeringutoetused elavdasid uute masinate ja seadmete soetamist, samuti tootmishoonete ehitamist ja rekonstrueerimist maal (Lehtsaar, 2003). Samas jaotusid toetused suhteliselt väikesele osale maaettevõtjatest, see tingis maapiirkondade ebahühtlase arengu.

Aastatel 2004–2006 on võimalik põllumajandustootmise investeeringuteks taotleda 503,4 miljonit krooni toetust. Ainuüksi 2004. aastal taotleti investeeringutoetust 343,2 miljonit krooni ehk 68% kolme aasta peale eraldatud vahenditest. Aastatel 2005–2006 on põllumajandustootmise investeeringutoetusteks võimalik taotleda eelarvest veel ainult 160,2 miljonit krooni (Saluveer, 2005).

Võtmesõnad: investeering, toetus, rahavoog, kindla maksumääraga käibemaksuskeem.

Materjal ja meetodika

Käesolevas artiklis analüüsitakse põllumajandusettevõtjate investeeringute, ettevõtjatele eraldatavate toetuste ja kehtiva käibemaksuseaduse rakendamise mõju põllumajandustootja rahavoole ning uuritakse kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamise otstarbekust.

Analüüsi teostamiseks on kolme Eesti põllumajandusettevõtja 2003. aasta majandusnäitajate alusel loodud nn mudelettevõtte, mille baasil on nii investeeringute, toetuste kui ka alternatiivse käibemaksusüsteemi kohaldamise mõjusid uuritud. Mudelettevõtte kasutab 769 hektarit maad ja selles töötab kuus inimest. Ettevõtte on spetsialiseerunud teravilja ja rapsi kasvatamisele. Müügitulu toodangu müügist saadakse 2,9 mln krooni aastas, teenuste osutamisest 480 000 krooni ja kasumit 493 000 krooni. Ettevõtte investeerib aasta jooksul 3,1 mln krooni ja taotleb 712 000 krooni investeeringutoetust ning 531 000 krooni muid toetusi.

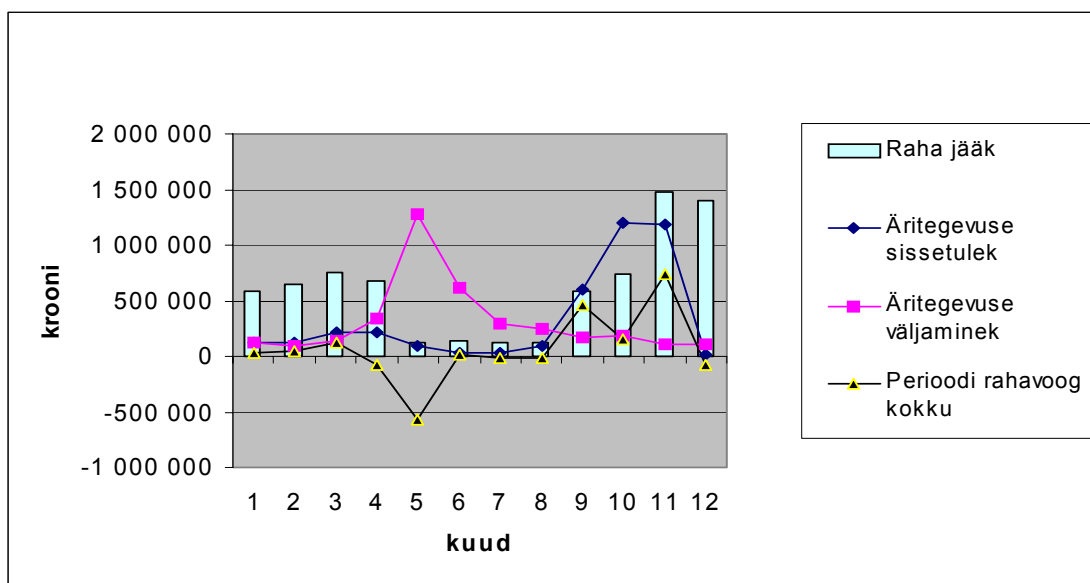
Mudelettevõtte investeeringute ja nende finantseerimisskeemi planeerimisel olid aluseks kolme ettevõtte aritmeetilised keskmised näitajad. Kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamise analüüsimiseks uuriti Euroopa Ühenduste Nõukogu kuuenda direktiivi vastavaid sätteid. Teoreetilises käsitluses lähtuti ka mitmete teadlaste ja käibemaksu ekspertide (Terra, Lehis, Nurk jt) seisukohtadest käibemaksuga maksustamise küsimustes ning Eestis kehtivast käibemaksuseadusest.

Töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks analüüsiti kolme erinevat rahavoogu:

- 1) jooksev majandustegevus ilma täiendavate investeeringuteta ja kehtiva käibemaksuseaduse arvestusmeetodite rakendamisega;
- 2) jooksva majandustegevuse tulemus koos investeeringute rahavooga;
- 3) rahavoog, kus alternatiivina kasutati põllumajandusettevõtjate suhtes kehtiva käibemaksuseaduse asemel kindla maksumääraga käibemaksuskeemi.

Investeeringute ja toetuste mõju põllumajandusettevõtte rahavoole

Rahavoogude uurimiseks analüüsiti põllumajandusettevõtete 2003. aasta tegelikke näitajaid. Analüüsitava mudelettevõttes oli aasta alguses 560 000 krooni vaba raha. Jaanuarist märtsini katavad äritegevuse väljaminekuid teenustöödest ja eelmise aasta valmistoodangu varude müügist saadavad sissetulekud (joonis 2).

Joonis 2. Mudelettevõtte äritegevuse rahavood, kroonides

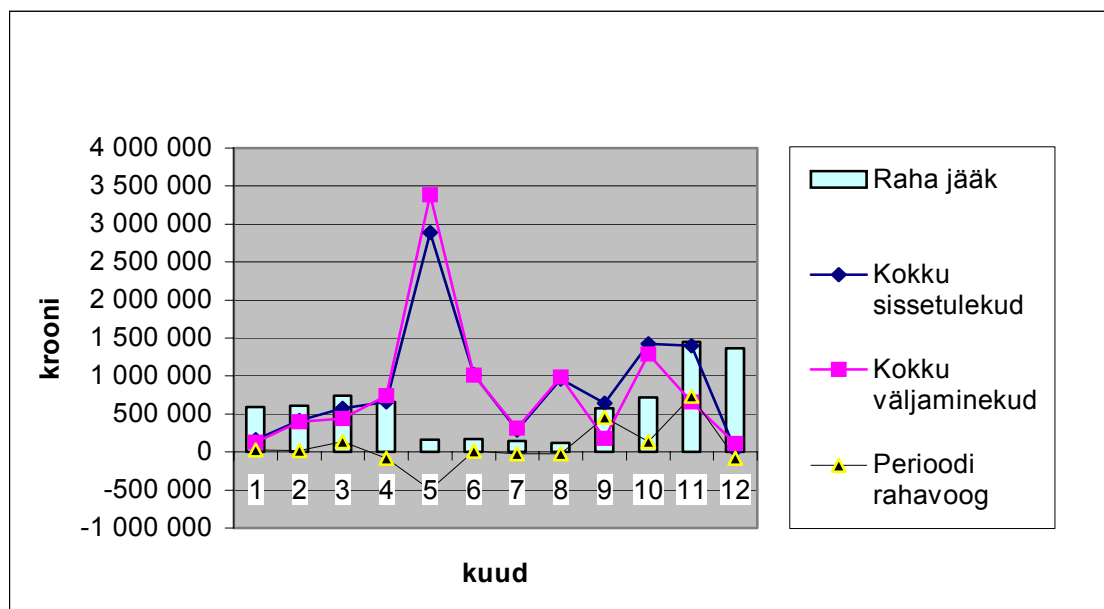
Allikas: Autorite koostatud

Aprillis jätkub teravilja müük ja teenustööde osutamine, kuid kevadtöödega kaasnevad kulud muudavad rahavoo negatiivseks. Aprillikuu väljaminekud suudetakse katta varasema raha jäägi arvelt, kuid maikuu ületavad väljaminekud sissetulekuid sellisel määral, et rahavoo tasakaalustamiseks vajab ettevõtte 600 000 krooni käibekrediiti. Ka juunis, juulis ja augustis jätkub äritegevuse finantseerimine krediidi arvel. Kokku vajab mudelettevõtte enne toodangu müügist saadavaid laekumisi käibekrediiti 1,25 mln krooni suuruses summas.

Septembris 2003 tagas sissetulekute suurenemise teraviljatoetuse laekumine tootjate arvele. Alates 2004. aastast lükkus toetuste laekumine detsembrisse, seega lükkub ka ettevõtte rahalise seisuga paranemine ühe kuu võrra hilisemaks. Oktoobris-novembris müüakse suurem osa toodetud teraviljast ja rapsist, samal ajal tasutakse kasutatud lühiajaline laen. Kogu sügisperioodil on ettevõtte rahavood positiivsed, aasta lõpuks suureneks raha jääk 1,4 miljoni kroonini.

Mudelettevõttes planeeriti aasta jooksul 3,1 miljoni krooni ulatuses investeeringuid, seega ei piisa ainult äritegevuse rahavoogude uurimisest. Uurida tuleb ka investeerimistegevuse rahavoogusid, sest investeeringud teostatakse kevadperioodil, mil ka jooksva äritegevuse väljaminekud on maksimaalsed, ulatudes maikuu 1,3 mln kroonini. Investeeringud suurendavad veelgi välise finantseerimise vajadust ja need tehakse pikaajalise pangalaenu või kapitalirendi abil. Investeeringutega kaasneb kevadperioodil ühtlasi täiendav väljaminek üle 500 000 krooni suuruse käibemaksu tasumiseks.

Koos investeeringutega moodustavad väljaminekud maikuu ligi 3,5 mln krooni (joonis 3). Kapitalirendi ja laenu kasutamine võimaldavad reaalseid rahalisi väljaminekuid hajutada, aga sellega kaasneb täiendav intressikulu. Täiendava välise finantseerimise eest tuleb mudelettevõttel maksta intresse 123 400 krooni aastas ja see moodustab ligikaudu 4,2% teravilja müügituludest.

Joonis 3. Mudelettevõtte äritegevuse rahavood koos investeeringutega, kroonides

Allikas: Autorite koostatud

Investeeringutega kaasneva käibemaksu (üle 500 000 krooni) tasumist saaks vältida vajalike seadmete ostmisega mõnelt teises Euroopa Liidu liikmesriigis tegutsevalt hankijalt. Kehtiva käibemaksuseaduse järgi ei peaks sel juhul pöördmaksustamist rakendades ettevõtja sisendkäibemaksu tasuma ja laenuvajadus väheneks 500 000 krooni võrra. Sellise võimaluse kasutamiseks peab tootja omama ülevaadet masinate hindadest teistes EL liikmesriikides. Finantseerimisallikana tuleks sellise skeemi rakendamisel arvesse kas omavahendid või pikaajaline pangalaen, sest kapitalirendi kasutamine tooks automaatselt kaasa sisendkäibemaksu tasumise kohustuse. Teistest Euroopa Liidu liikmesriikidest masinate vahendajateta soetamine on aktsepteeritav ka investeeringutoetuse taotlemisel.

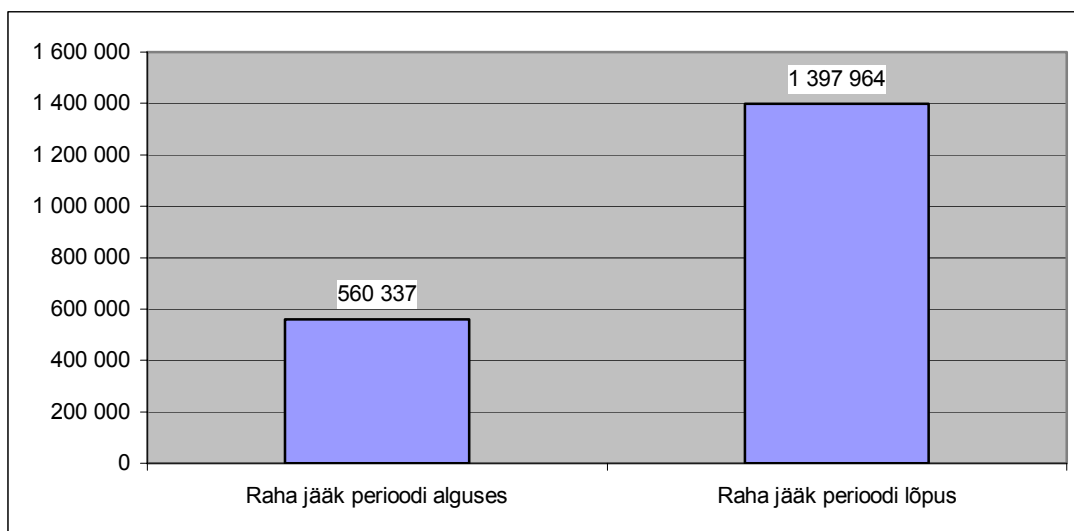
Kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamise põhjendatus ja mõju põllumajandusettevõtte rahavoole

Euroopa Ühenduste Nõukogu kuuenda direktiivi artikli 25 kohaselt võivad liikmesriigid põllumajandusettevõtete suhtes kohaldada kindla maksumääraga käibemaksuskeemi. Kindla maksumääraga skeemi kohaldamisel ei registreerita põllumajandusettevõtet käibemaksukohustuslasena. Seetõttu ei ole põllumajandus-

ettevõttel õigust oma sisenditelt makstud käibemaksu põllumajandustoodangu realiseerimisel tasumisele kuuluvast käibemaksust maha arvata. Selle kompenseerimiseks lisab põllumajandusettevõtte oma toodangu müügil maksustatavale väärtusele kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamisel kehtestatud käibemaksusumma (Terra, 1993).

Eestis ei ole kindla maksumääraga skeemi rakendamist põllumajandusettevõtete suhtes peetud otstarbekaks (Oja, 2002) ja Eesti kehtiv käibemaksuseadus ei näe praegu sellist võimalust ette (Nurk, 2004). Mitmetes Euroopa Liidu liikmesriikides (nt Inglismaal, Iirimaa, Prantsusmaal) on põllumajandusettevõtete suhtes võimalik kohaldada kindla maksumääraga skeemi. Inglismaal on kindla maksumääraga skeemi rakendamine otstarbekas neil juhtudel, kui põllumajandusettevõtte toodangu müügil arvestatud käibemaksust maha arvatavad sisendkäibemaksusummad on oluliselt väiksemad kindla maksumääraga meetodi rakendamisel saadud müügikäibemaksust. Inglismaal on põllumajandusettevõtetele kaupade ja teenuste soetamisel maha arvamata sisendkäibemaksu kompenseerimiseks kehtestatud kindlaks maksumääraks 4%, Eestis võiks see olla 5% (Oja, 2002).

Käibemaksuseadusega kehtestatud arvestusmeetodite rakendamisel on maksukohustuslasel õigus toodangu müügil saadavast käibemaksust maha arvata sisenditega seotud käibemaks (Zeiger, 2004). Töö autorite poolt koostatud põllumajandusettevõtte mudeli I rahavoo analüüsist selgub, et kehtivate käibemaksu arvestusmeetodite rakendamine mõjutab põllumajandusettevõtte rahavoogu positiivselt. Põllumajandusettevõttel tekib käibemaksu ettemakse nendel maksustamisperioodidel, mil sisenditelt makstud käibemaks on müügikäibemaksust suurem ja põllumajandustootjalt Maksu- ja Tolliametile esitatud taotluse alusel on see raha võimalik järgmisel maksustamisperioodil tagasi saada. Sellise käibemaksuskeemi rakendamise tulemusena on põllumajandusettevõttel ka vaadeldava perioodi lõpu raha jääk positiivne (joonis 4).

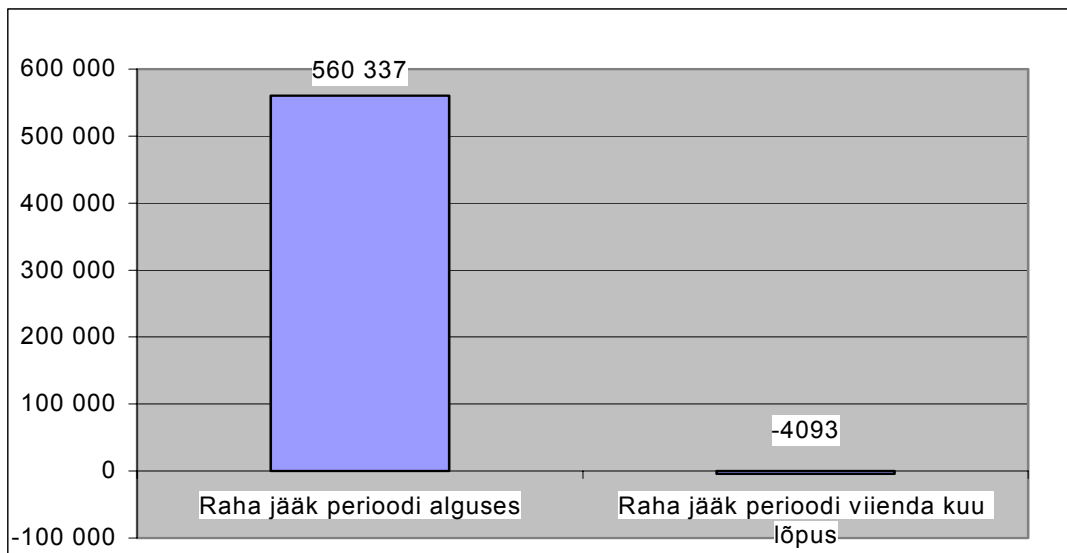

Joonis 4. Põllumajandusettevõtte raha jääk käibemaksuseadusega kehtestatud maksumääraga rakendamisel, kroonides

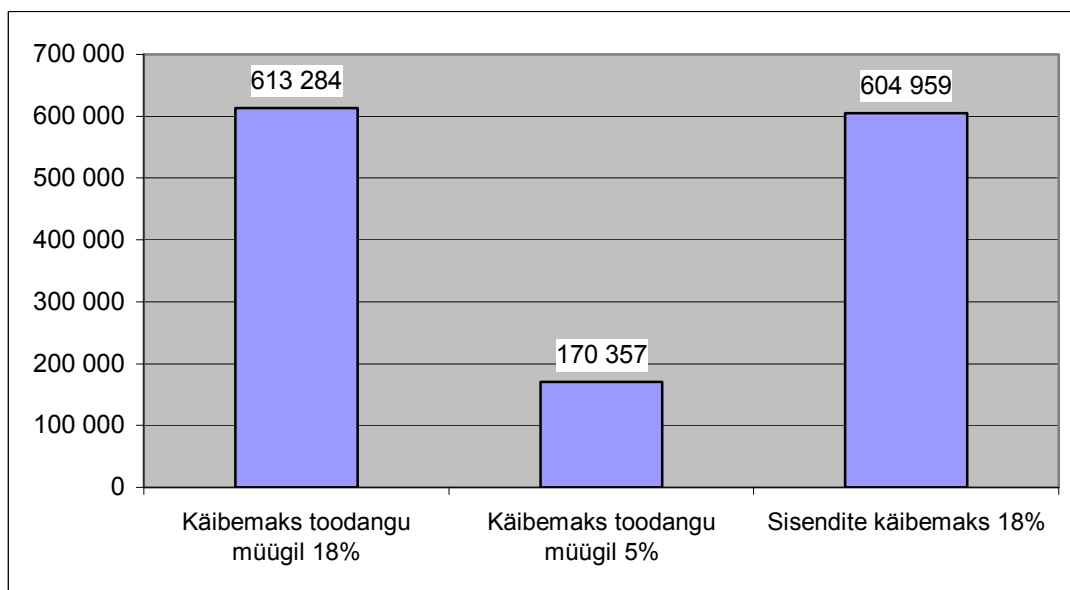
Allikas: Autorite koostatud

Kui Eestis kohaldada põllumajandusettevõtetele kindla maksumääraga skeemi (maksumääraga 5%) ja rakendada näiteks Inglismaal kehtestatud põhimõtteid sellise käibemaksuskeemi kohaldamisel, ei saa põllumajandusettevõtte sisenditega seotud käibemaksu oma toodangu müügil laekuvast käibemaksust maha arvata. Võrrelduna kehtivate käibemaksu arvestusmeetoditega ei teki põllumajandusettevõttel käibemaksu ettemakset, kui sisenditelt makstud käibemaks on suurem kui müügikäibemaks. Selle skeemi kohaldamisel on selgesti täheldatav negatiivne mõju põllumajandusettevõtte rahavoole võrreldes käibemaksuseadusega kehtestatud arvestusmeetodiga. Rahavoo analüüsist selgub, et põllumajandusettevõtte raha jääk muutub antud juhul negatiivseks juba vaadeldava perioodi viienda kuu lõpus (joonis 5).

Käibemaksu eriskeemi kohaldamisel koos 5%-lise maksumääraga rakendamisega on põllumajandustoodangu müügil laekuv käibemaksusumma 170,4 tuhat krooni. Sisenditelt makstud käibemaksusumma on samal ajal 605 tuhat krooni (joonis 6).

Joonis 5. Põllumajandusettevõtte raha jääk kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamisel, kroonides
Allikas: Autorite koostatud

Joonis 6. Toodangu müügil laekuva käibemaksu ja sisenditelt makstava käibemaksu võrdlus, kroonides
Allikas: Autorite koostatud

Selgesti on täheldatav sisenditelt makstud käibemaksusumma oluline erinevus toodangu müügil laekuvast käibemaksusummast. Et käibemaksu eriskeemi kohaldamisel ei saa põllumajandusettevõtte oma sisenditelt makstud käibemaksu müügikäibemaksust maha arvata, tekib käibemaksus 434 600 krooni suurune vahe põllumajandusettevõtte kahjuks.

Kokkuvõte

Tulenevalt teraviljakasvatuse tsüklilisusest ja erinevate toetuste laekumisest sügis-talvisel perioodil vajavad põllumajandusettevõtted äritegevuse rahavoogude tasakaalustamiseks täiendavat finantseerimist võõrkapitali arvel. Mudelettevõtte baasil koostatud rahavoo analüüsist selgub, et äritegevus vajab välist finantseerimist perioodil maist kuni augustini.

Mudelettevõtte investeerimisega alustatakse veebruarikuus. Et investeeringutoetused laekuvad tootja arvele kolme kuu möödudes investeeringute tegemisest, on põllumajandusettevõtte sunnitud kaasama

võõrkapitali. Välist finantseerimist vajatakse investeeringute teostamiseks perioodil veebruarist maini. Äritegevuseks ja investeerimistegevuseks ei piisa põllumajandusevõtte omavahenditest ja rahavoogusid ei tasakaalusta ka toetused. Täiendava välise finantseerimise eest tuleb mudelettevõttel maksta intressi 123 400 krooni aastas, mis moodustab ligikaudu 4,2% teravilja müügituludest.

Investeeringute teostamisega kaasneva käibemaksu tasumist saab põllumajandusevõtja vältida, ostes vajalikud seadmed vahendajata mõnest teisest Euroopa Liidu liikmesriigist. Kehtiva käibemaksuseaduse järgi pöördmaksustamist rakendades ei tule tasuda sisendkäibemaksu ja laenuvajadus väheneks 500 000 krooni võrra.

Euroopa Ühenduste Nõukogu kuuenda direktiivi artikli 25 kohaselt võivad liikmesriigid põllumajandusevõtete suhtes kohaldada kindla maksumääraga käibemaksuskeemi. Sel puhul ei registreeri põllumajandusevõtte ennast käibemaksukohustuslasena ning seetõttu puudub tal võimalus oma sisenditelt makstud käibemaksu põllumajandustoodangu realiseerimisel tasumisele kuuluvast käibemaksust maha arvata. Selle kompenseerimiseks võib põllumajandusevõtte oma toodangu müügil maksustatavale väärtusele lisada kehtestatud käibemaksumäära, mis kompenseeriks rahalisel vahendil sisenditelt makstud käibemaksu osas.

Töö autorite poolt koostatud analüüsist selgub, et käesolevas artiklis käsitletud mudelettevõtte majandustulemustega sarnaselt tegutsevatel põllumajandusevõtetel ei oleks põhjendatud ja ei ole ka võimalik kohaldada kindla maksumääraga käibemaksuskeemi. Selleks on kolm põhjust: 1) sisendite käibemaksusumma kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamisel on oluliselt suurem kui toodangu müügil saadav käibemaksusumma; 2) kindla maksumääraga käibemaksuskeemi kohaldamise mõju põllumajandusevõtte mudeli rahavoole on negatiivne võrreldes kehtiva käibemaksu arvestusmeetodi rakendamisega ning 3) Eestis kehtiv käibemaksuseadus ei võimalda põllumajandusevõtete suhtes kohaldada kindla maksumääraga käibemaksuskeemi.

Kasutatud kirjandus

- Euroopa Ühenduste Nõukogu kuues direktiiv. 77/388/EMÜ, 17. mai 1977.
 Käibemaksuseadus. – RT I, 2003, 82, 554
- Lehtsaar, J. 2003 Estonian Agricultural Sector Before Integration into the EU – Situation, Development Problems, Support, Perspectives. – Nordic Association of Agricultural Scientists 22nd Congress "Nordic Agriculture in Global Perspective". Turku, p. 305.
- Nurk, A. 2004. EV Rahandusministeeriumi kommentaaridega käibemaksuseadus. <http://www.fin.ee/> (04.03.2005)
- Oja, M. 2002. Käibemaks ja selle lihtsustatud rakendamise võimalusi Eestis. – Magistriväitekiri EPMÜ Majandus- ja Sotsiaalinstituudis, 94 lk.
- Põllumajandus 2000. Statistikaamet. Tallinn, 2001, 91 lk.
- Põllumajandus 2001. Statistikaamet. Tallinn, 2002, 70 lk.
- Põllumajandus 2002. Statistikaamet. Tallinn, 2003, 84 lk.
- Põllumajandus 2003. Statistikaamet. Tallinn, 2004, 79 lk.
- Saluveer, R. 2005. Muutuvad põllumajandustootmise investeeringutoetuse tingimused. Põllumajandusministeerium. <http://www.agri.ee/index.php?item=...> (04.03.2005)
- Seletuskiri Põllumajandusministri 14. aprilli 2004. a määruse nr 36 "Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006" meetme 3.1 "Investeeringud põllumajandustootmisse "tingimused"" muutmise eelnõu juurde. Tallinn, 2005.
- Sommer, G. 2003. Investment Needs and Possibilities in Estonian Agricultural Sector. Transactions of the Estonian Agricultural University International Scientific Conference "Perspectives of the Baltic States" Agriculture under the CAP reform, 19–20 September, 2003, pp. 233–245.
- Zeiger, P. 2004. Käibemaks. – Käsikiri EPMÜ Majandus- ja Sotsiaalinstituudis, 516 lk.
- Terra, B. 1993. Common Flat-Rate Scheme for Farmers. Commentary. IBFD Publications, 36 p.
http://www.agri.ee/maamajandus/sektori_ylevaated/pmaruanne_2003_aasta/index.html (04.03.2005)